

דברי ברכה

אסף מידני*

מערכת ההשכלה הגבוהה היא אחד ממנועי הצמיחה החיוניים של המשק הישראלי. היא מהווה מקור להעמקת הידע האקדמי והפצתו וגורם משפיע על החוסן ועל הביטחון הלאומיים, על תשתיות המחקר והפיתוח, על פיתוח תעשיות מתוחכמות, על התעסוקה, על מקומה של מדינת ישראל בקדמת הבמה הטכנולוגית העולמית ועל פיתוח ההון האנושי. חיזוק האיכות של ההשכלה הגבוהה בישראל הוא אבן יסוד בשמירת היתרון היחסי של כלכלת ישראל. למועצה להשכלה גבוהה, מל"ג, ולוועדה לתכנון ותקצוב, ות"ת, היה ועודנו תפקיד חשוב בכך.

המל"ג היא המוסד הממלכתי לענייני השכלה גבוהה בישראל והיא המתווה את מדיניות מערכת ההשכלה הגבוהה. המל"ג הוקמה מכוח חוק המועצה להשכלה גבוהה, התשי"ח-1958 כתאגיד סטטוטורי עצמאי ובלתי תלוי. הדיונים שהחלו בשנת 1952 בהצעת חוק המועצה למוסדות ההשכלה הגבוהה והמדע, התשי"ב-1952 ושלוש שנים אחריה בהצעת חוק המועצה להשכלה גבוהה ולמחקר, התשט"ו-1955 לא צלחו, ולו בשל החשש לפגיעה בחופש האקדמי. הניסיון השלישי צלח. ועדה בראשות נגיד בנק ישראל הראשון דוד הורוביץ הוקמה בשנת 1956, ובעקבות הדו"ח שהגישה, הופצה ב-1958 הצעת חוק שלישית היא הצעת חוק המועצה להשכלה גבוהה, התשי"ח-1958. הקמתה של המל"ג נועדה ליצור הפרדה בין המערכת הפוליטית לבין מערכת ההשכלה הגבוהה, על מנת להבטיח שלא תהיה פגיעה בחופש האקדמי. החוק מגדיר את סמכויותיה, הרכבה ואופן פעולתה של המועצה.

מאז כינונה תוקן חוק המל"ג כ-20 פעמים. התיקונים ברובם ביקשו לחזק את סמכותה של המל"ג ולהרחיבה. כך, תיקון מספר 10 משנת 1995 החיל את סמכות המל"ג על המכללות באמצעות קביעת כללים להכרה במכללות כמוסד אקדמי, הרשאי להעניק תארים אקדמיים; תיקון מספר 11 משנת 1998 הרחיב את סמכות המל"ג גם על שלוחות וסניפים של מוסדות זרים; ותיקון מספר 20 משנת 2018 הרחיב את תחום תחולתו של חוק המל"ג גם על אזור יהודה שומרון.

שני יסודות חשובים משתקפים מחוק המל"ג: האחד, שמירת עצמאות המוסדות להשכלה גבוהה לכלכל את ענייניהם האקדמיים והמנהליים במסגרת תקציבם, והשני, הקביעה כי לפחות שני שלישי מחברי המועצה ייבחרו בשל מעמדם האקדמי בשדה ההשכלה הגבוהה. לא זו אף זו,

* פרופ' אסף מידני, עו"ד, הוא פרופסור מן המניין בבית הספר לממשל וחברה במכללה האקדמית תל אביב-יפו שכהן כדקן בית הספר לממשל וחברה וכנשיא האגודה הישראלית למדע המדינה. מחקריו עוסקים בממשק שבין מדיניות למשפט.

בשנת 1972 החליטה המל"ג על כינונה של הוועדה לתכנון ותקצוב – הות"ת – שלה תאצול מסמכיותיה במימון ההשכלה הגבוהה. הות"ת היא הגוף האחראי על תקצוב מערכת ההשכלה הגבוהה במדינת ישראל. הות"ת קובעת את התקציב הרגיל של המוסדות האקדמיים וכן את תקציב הפיתוח, תוך התחשבות בצורכי החברה והמדינה, שקידה על קידום המחקר וההשכלה ושמירה על החופש האקדמי והמנהלי של המוסדות.

למל"ג ולות"ת אתגרים רבים: כאלה שמקודמים כבר עתה, כמו חיזוק העולם הדיגיטלי בקמפוס החדש, שילוב יוצאי אתיופיה באקדמיה, חיזוק ההשכלה הגבוהה בחברה הערבית, הנגשת ההשכלה הגבוהה בחברה החרדית, חיזוק הבין-לאומיות, קידום נשים, טיפוח המחקר וביצורו והקמת אוניברסיטה בגליל, וכאלה נושאי פני עתיד, כנגזרת של שינויים עתידיים בשוק העבודה ומקצועות העתיד, צורך לאומי, פריסה גאוגרפית ושיקולי תקציב הקשורים לתוכניות רב-שנתיות. לא מן הנמנע כי יימשכו גם הדיונים על אודות התאמת מבנה מערכת ההשכלה הגבוהה לכזה שיאפשר צליחת האתגרים האלה. לפנינו מגוון מחקרים בתחומי ההשכלה הגבוהה בנושאים שונים מאת חוקרים וחוקרות בולטים בתחומם. אאחל קריאה מהנה ואייחל להמשך ביצור מערכת השכלה גבוהה עצמאית, צומחת ומשפיעה.